

III. Az óra az olvasási feladatok megoldása során szerzett tapasztalataink, megfigyeléseink értékelő összefoglalásával zárul, egyben kijelöljük a következő óra *olvasási házi feladatát is*. (Hangsúlyos mondatrészek jelölése a János vitéz utolsó fejezetének utolsó négy versszakában.)

Természetes, hogy osztályonként, sőt még egy osztályon belül is más és más lesz ezeknek az olvasásgyakorló óráknak a tartalma. Ezt az osztályonként különböző követelményszint is indokoltta teszi, de az is, hogy a fokozatosság elvének szem előtt tartásával mindig előbbre is kell lépniünk készségfejlesztő munkánkban. Az előre lépés azonban nem lehet elhamarkodott. Ezért az olvasási készség továbbfejlesztésének szinte valamennyi lehetőségével tudatosan kell élnünk éppen a tantervi célok maradéktalan megvalósítása érdekében.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

A Művelődésügyi Miniszter 4. számú módszertani levele 1961.

Az általános iskola tartalmi továbbfejlesztésének főbb kérdései, Tankönyvkiadó, Bp. 1962.
Tanterv és utasítás az ált. iskola számára, Magyar nyelv és irodalom V—VIII. osztály Tankönyvkiadó, Bp. 1962.

KERESZTES ÁRPÁDNÉ

gyakorló iskolai szakvezető tanár, Szeged

Orosz nyelvoktatásunk új útjain...

Idegen nyelvoktatásunk reneszanszát éli — hangzik el nem egy idegen nyelvet tanító nevelő ajkáról a megállapítás. Iskolareformunk jelenlegi szakaszában valóban igen pezsgő az élet a nyelvoktatás műhelyeiben. Az új módszerek kikísérletezése, a tanóra hatékonyságának fokozása, a tanulói aktivitás növelése, sokoldalúbb szemléltetés, formabontás és még sok-sok hasonló probléma foglalkoztatja az idegen nyelvek oktatóit.

Ezt a lázas munkát, az eredményesebb, a célhoz vezető utak, módszerek keresését tükrözik a hazai és külföldi szaklapok, cikkek, viták, értekezletek, beszámolók, a tanítási órákra való felkészülések és maguk a tanórák is.

Az idegen nyelvoktatás célkitűzése, a társadalom igényeinek megfelelően világszerte megváltozott. A mi új Tantervünk is a gyakorlati célt állítja előtérbe. A nyelvet, mint a társadalmi érintkezés eszközt kell tanítanunk. A gyakorlati nyelvtudás magába foglalja a beszéd és szöveg megértésének készségét, valamint a szóbeli és írásbeli kifejezőkészséget. Természetesen a gyakorlati cél hangsúlyozása nem jelenti a művelődési és a nevelési cél elhanyagolását.

Sokat próbálkozom magam is újszerű, célravezetőbb órafelépítésekkel, az alapkészségek kialakítását és fejlesztését jobban elősegítő változatos gyakorlati módokkal. A sokféle variáns közül szeretnék egy órát bemutatni.

A bemutatott órán a vegyestípusú óra hagyományos részeit egységes oktatási folyamatban egyesítettem. Az órán folyó, a nevelő-és tanuló aktív együttműködésén alapuló oktató-nevelő munka vezérfonala a megadott téma, a feldolgozandó olvasmány egyes részeinek logikai sorrendje. Lényegében társalgás, illetve a társalgást előkészítő, automatizáló gyakorlatok folynak az egész órán át. Ebbe az egységes, a mondanivalók logikus sorrendjét állandóan szem előtt tartó oktatási folyamatban természetesen új helyre kerül (mondanivalójának megfelelő helyre) az írásbeli számonkérés is. Nyelvoktatásunk célja lebeg állandóan előttünk: a megadott témáról beszélni logikusan és helyesen (szóbeli kifejezőkészség fejlesztése), megérteni a feltett kérdéseket a nevelő közléseit (hallás utáni megértés fejlesztése), írásban fejezni ki magunkat (írásbeli kifejezőkészség fejlesztése), megérteni a tankönyv szövegét (szövegmegértési készség fejlesztése).

VIII. osztályban vagyunk.

A tanítási anyag témaköre: У Володи дома с. olvasmány

A tanítási anyag: Az olvasmány 3. része.

Oktatási és nevelési célok: A tanulók szókincsének bővítése az olvasmányrész új szavaival. Az új szövegrész fő mondanivalójának tudatosítása: a baráti népek egy nagy családot alkotnak.

Didaktikai feladat: a tanulók ismereteinek ellenőrzése, az új szavak, kifejezések mindenoldali megmagyarázása, gyakorlása.

Az óra típusa: Vegyes (típusú óra).

Első óránk az orosz. Csengetés előtt már bent vagyok az osztályban. Szokás szerint javában folyik az előkészület. Itt is, ott is összedugják kisebb-nagyobb csoportok a fejüket, szavakat, szókapcsolatokat, kifejezéseket kérdeztnek egymástól. A gyengébbeket az erősebbek gyakoroltatják. Hol az egyik, hol a másik csoportnál én is bekapcsolódom a kérdezgetésbe, vagy a házi feladatokat nézegetem. Az óra előtti szokásos izgalom. „Tessék mondani, sokan felelnek?” — hangzik el a szokásos kérdés. Mosolyogva adom meg a szokásos választ: „Hiszen tudjátok, mindenki.” Azt jól tudják, hogy rendszerint néhány tanulót előre kijelölök magamnak, akiknek munkáját egész órán át figyelem mind a régi, mind az új anyag feldolgozása, gyakorlása során. De az már legtöbbször az óra végén az értékelésnél derül ki, hogy kik voltak a kiválasztottak. Rajtuk kívül még mások is szerezhetnek jegyet az órán felmutatott kiemelkedően jó, vagy hanyag felkészülésük alapján.

Csengetés. Figyelmeztetés nélkül feláll mindenki a helyén, kezdődik a munka.

Докладывай! felszólításomra az osztály előtt álló hetes elmondja az osztály létszámára és a hiányzókra vonatkozó szokásos jelentését.

Что мы споём? — kérdéssel fordulok az énekfelelőshöz. Gyuri megadja a hangot. A sok gyermekajakról vidáman, tisztán csendül fel a szép orosz népdal. (Zenei tagozatú osztályban vagyunk.)

Садитесь! Закройте книги, тетради, словарики! Садите прямо! — adom meg a további utasítást.

Что было задано на сегодня? — kérdésemre egy tanuló felsorolja a feladott szóbeli és írásbeli feladatokat:

Szóbeli: 6. olvasmány 1., 2. része.

Írásbeli: A tankönyv 7. és 11. kérdésére felelni.

Кто не приготовил домашнее задание? — kérdésemre nem áll fel senki. Nincs fűzetfelelős. Bízom tanítványaim becsületességében. Kevés az írásbeli feladat. Elmulasztásával senki sem akarja eljátszani becsületét az osztály és a nevelő előtt. A dicsérettel nem is maradok adós.

Это хорошо. Вы все приготовили домашнее задание: Я очень рада, что вы такие молодцы!

О чём мы разговаривали на прошлом уроке? — kérdéssel irányítom a figyelmet témánkra.

О квартире Новиковых — hangzik el a válasz.

Теперь посмотрите все на меня! Слушайте, а потом отвечайте на вопросы!

A téma első részegységének a szavait, kifejezéseit kérdezem, új szókapcsolatokat szerkesztünk. Dr. Banó István szavaival élve a lexikát grammatizáljuk. Gyorsan, élénken peregnék a kérdések és feleletek. A munka lendülete a passzív tanulókat is magával ragadja. A gyengéket könnyű kérdésekkel, az elhangzottak megismétlésével kapcsolom a munkába. Töreksem arra, hogy már az óra első részében mindenki megszólaljon az osztályban.

A téma első egysége: A lakás, a levél érkezése

lakás, szép, új lakás, lakásunk, lakásban

szoba, 2 szoba, konyha, fürdőszoba, mosakszoba a fürdőszobában

Kalinin utca, Puskin utca Mester utca, Ságvári utca

12. számú ház, 16 sz. ház, 45 sz. ház

12 sz. házban, 16 sz. házban, Novikovék a Kalinin utcán laknak a 16 sz. házban.

Mi a Ságvári utcában lakunk a 25 sz. házban.

Levél, érdekes levél, nagy érdeklődéssel, levél Magyarországról

Nagy érdeklődéssel olvasom a levelet.

A téma második egysége: A konyha és a bevásárlás,

konyhában, Tánya segít a konyhában. Segítek otthon a mamának. Ebéd, jó ebéd, leves, sült hús burgonyával. Szeretem a jó ebédet. Csemegeboltba, Tánya vásárol a csemegeboltban. Vásárol a család részére.

Gyakran előfordulhat, hogy a feltett kérdésre hibás választ kapunk. Hogyan történik a hibajavítás? Az egyeztetés terén elkövetett hibákra konkrét him-, nő-, illetve semlegesnemű formákkal figyelmeztetem a tanulót. Ha esetet téveszt, nyomban elhangzik a szókapcsolatra vonatkozó kérdés.

— Кét szoba — два комнаты — vágja rá szinte gondolkodás nélkül a tanuló.

Kezek lendülnek a levegőbe. Sokszor elég ez a jelzés, és a felelő árgondolva feleletét javít: две комнаты.

Máskor segítség is kell. Szoba — kérdezem a szót újra — комната Egy szoba = одна комната (A számnévi jelző nembeli egyeztetésére már rájött!) Kettő = два, две, два segít egy másik tanuló. Két szoba — teszem fel újra a kérdést. две комнаты válaszolja most már biztosan használva a számnév nőnemű alakját. интересные письма — hangzik el a hibás kifejezés. Какие письма? kérdésre azonnal helyesbít a felelő: интересные письма Таня идёт в гастрономе mondatot az elhangzó — куда? kérdésre rögtön javítja a tanuló: Таня идёт в гастроном.

Az óra eleji néhány perces „bemelegítő” gyakorlatok után társalgás kezdődik a témáról az anyanyelv teljes kikapcsolásával. A beszéd tempója is egyre gyorsul. Igyekezzünk megközelíteni az oroszos ütemű beszédtempót. A kérdések feltevésénél szem előtt tartom a fokozatosságot, változatosságot, életszerűséget és a témához kapcsolható régebbi anyag felhasználását is. Az alábbi kérdésekkel egyrészt azt igyekeztem bemutatni, hogy a tankönyv 18 soros szövegéről mennyit lehet beszélgetni. A Tantervi utasításban olvashatjuk: „Az életszerűség megvalósítása céljából igyekezzünk céltudatosan elszakadni a tankönyv szövegétől. A tanulók ne a tankönyvből elolvasott, hanem előszóban elhangzott, változatos módon megfogalmazott kérdésekre válaszoljanak.” A változatos kérdésfeltevessel másrészt a kérdéses technikájára tanítom a tanulókat. A téma összefoglaló óráján a kérdéses nagyrészt az ő feladatuk lesz.

A téma első egységével kapcsolatban a következő kérdések hangzanak el:

Какой мальчик Володя?

В каком городе он живёт?

Как зовут его сестру?

Как зовут отца Володи и Тани?

В каком доме они живут на улице Калинина?

Какая их квартира?

Сколько комнат в квартире?

В каком классе учится Володя?

Как он учится?

Что получил Володя из Венгрии?

Кто написал это письмо?

Где познакомился Володя с венгерским учеником?

Как читает Володя письмо Яноша?

О чём пишет Янош в письме?

A téma második egységével kapcsolatban a következő kérdések hangzanak el:

Где мать Володи?

Что делает мать в кухне? (Зржи, иди к доске и напиши ответ!)

(Míg a tanuló a táblánál dolgozik, a társalgás folyik tovább.)

Какой обед готовит мать?

Любят-ли дети хороший обед?

Что готовит мать на обед?

Кто помогает ей?

Где покупает Таня продукты для семьи?

Erre a kérdésre is írásban felel egy tanuló a táblánál.

Кто входит в кухню? Что он хочет показать маме? Mire az első két részegységgel kapcsolatos társalgás végére értünk, a házi feladat mondatai a táblán vannak.

Мать в кухне готовит обед. Таня в гастрономе покупает продукты для семьи.

Откройте тетради! — utasítom a tanulókat. Смотрите на доску! Янош, читай первое предложение с доски! Кто видит ошибку в этом предложении? — kérdésemre a tanulók helyesbítik a táblai mondat esetleges hibáit.

Кто писал первое предложение по-другому? A tanulók felolvassák saját megoldásukat. Az elhangzott mondatokat hallás után javítják. A tanulók a táblai megoldás és az esetleges problémák megbeszélése után javítják a füzetükben a hibákat. Hasonló módon történik a következő mondat közös javítása is.

A padok között járva ellenőrzöm az otthoni munkát és a hibák javítását.

Закройте тетради, сидите прямо, смотрите на меня! — utasításokkal biztosítom ismét

a megfelelő nyugalmat és figyelmet az új anyag feldolgozásához. A társalgás folytatódik. Ebben a szakaszban a nagyobb szerepet én játszom: Az új szavak, kifejezések mindenoldalú megmagyarázása és gyakorlása mellett a cél a tanulók hallás utáni megértési készségének a fejlesztése. Az elhangzott mondatok megértését kérdésekkel és a nehezebb részek tolmácsoló fordításával ellenőrzöm.

Мать и её сын разговаривают в кухне. Послушайте, о чём они разговаривают! — felszólítással keltem fel újból a tanulók érdeklődését, és irányítom figyelmüket a téma új egysége felé. Auditív lexikatanítás folyik. Az anya és fia felváltva beszélgetnek. Természetesen mind a két szerepet én játszom. A mondatok hanglejtésével, a hang színezetének változtatásával igyekszem a két szereplőt megjeleníteni és mondanivalójuk lényegét kiemelni.

— Скажи, мой сын, о чём пишет Янош, твой венгерский друг?

— Он пишет о семье. У него папа, мама и два брата. Его отец — инженер. Мать тоже работает на заводе.

A megértést ellenőrző kérdések:

О чём разговаривают мать и сын? О чём пишет Янош? Где работает отец Яноша? Его мать тоже работает?

Братья Яноши учатся в *техникуме*. — hangzik el az első új szót tartalmazó mondat.

Az új szót kiemelem és hangoztatom: техникум

Что значит это слово? A görög eredetű szót mi is használjuk, jelentése problémát nem jelent.

Szótárazás következik.

Я напишу новое слово на доске, а вы запишите в свой словарь! техникум = technikum, műszaki iskola.

В какой школе учатся братья Яноша? kérdésre a tanulók mondatba helyezik az új szót.

— И скажи, Володя, как учится Янош, он *отличник*? — szólal meg ismét az anya. „отличник” szót kiemelem a mondatból, jelentését körülírással igyekszem feltárni.

Отличник — это прилежный, хороший ученик. Отличник отвечает всегда на 5. И Володя был отличником в прошлом году.

A tanulók kitalálják a szó jelentését, szótárazás következik.

Кто из вас отличник? — kérdésre felsorolnak néhány nevet.

Ты был отличником в прошлом году? — mutatok rá az egyik tanulóra.

Каким учеником был он в прошлом году?

Что спрашивает мать у Володи? kérdéssel térünk vissza a témához.

— Я не знаю — отвечает Володя. Янош не пишет об этом, может быть он не отличник.

Az elhangzott mondatokat a tanulók tolmácsolják.

Янош не пишет об отметках. Он *молчит* об отметках. „молчит” szót kiemelem, jelentését körülírással és szemléltetéssel igyekszem feltárni.

Молчит тот, кто не говорит. Тут сидит Ева. Она не говорит, она теперь молчит. Я теперь говорю и не молчу.

A szó jelentését kitalálják a tanulók. Szótárazás következik. Közlöm, hogy az ige folyamatos, II. ragozáshoz tartozik. Az első személy megadás után a tanulók ragozzák az igét. Majd gyakorlás következik apró mondatokban: Те is hallгatsz. А gyermekek hallгatnak а rossz gyerекről.

— Может быть, Янош не отличник и *поэтому* он молчит об отметках.

A tanulók lefordítják a mondatot, a szóösszefüggésből kitalálják az új szó jelentését. A szótárazás és rövid gyakorlás után ismét *Володя*-t szólaltatom meg.

— Знаешь, мамочка, Янош пишет и о жизни школы. Он пишет и о том, как празднуют венгерские школьники 7-ое ноября. (Az elhangzott mondatok tolmácsoló fordítása.)

Az óra fő mondanivalója az anya szavaival hangzik el fia és mindannyiunk felé:

— Вот видишь, Володя, социалистические народы — это большая, *братская* семья. Az új *братский* szót az ismert *брат* szóból származtatom. Kiírása és gyakorlása után az új szót visszahelyezem az eredeti mondatba. A tanulók most már könnyedén fordítják le a mondatot.

— 7-ое ноября праздник и у нас, и у венгров. — hangzanak tovább az anya szavai. A tanulók fordítják a mondatot.

Мать и сын разговаривают в кухне о письме Яноша. Что делает Таня за это время? — kérdéssel irányítom a figyelmet a 3. szereplő felé.

Таня *накрывает* стол. „накрывать” szó jelentését szemléltetéssel adom meg. A szót kiírása és apró mondatokban való gyakorlása után visszahelyezzük az eredeti mondatba.

Что делает Таня за это время?

Товábbfűzöm a gondolatot.

Через несколько минут Таня говорит:

— Обед уже на столе.

Что говорит Таня через несколько минут? — kérdéssel ellenőrzöm a megértését.

A bemutató olvasás után a tanulók mondatonként olvassák és fordítják az új szöveg-részt.

Az új szavak elszigetelt és szókapcsolatokban való rövid gyakoroltatása után kérdések alapján foglaljuk össze az olvasmány harmadik részét.

Кто в кухне? О чём разговаривают мать и сын? О чём пишет Янош? Где учатся братья Яноша? Как учится Янош? Как учится венгерский ученик, с которым Володя переписывается? Какой большой праздник празднуют венгерские школьники? Какие народы празднуют 7-ое ноября? Кто *накрывает стол*?

A kérdések között az *írásmű házi feladat kérdései* is szerepelnek, így az összefoglalás egyben a házi feladat előkészítése is.

A tanulók a füzetükben pontosan feljegyzik a következő óra anyagát.

Хázi feladat: a) szóbeli: 6. olvasmány 3. része

b) írásbeli: Könyv 39. o. 12., 13., 14. kérdésre felelet.

Az óra végén értékelem az osztály és a felelésre kijelölt tanulók egész órai munkáját. Közlöm megfelelő indoklással a kapott érdemjegyeket.

A bemutatott óra szerény kísérlet, parányi láncszeme annak a hatalmas, újat kereső, lázas munkának, amely országszerte jellemzi idegen nyelvoktatásunkat. Feltehető és valószínű, hogy elgondolásaink, módszereink még nem tökéletesek. Az azonban bizonyos, hogy munkánk nem hiábavaló. Közös erővel sikerül majd rátalálnunk a célhoz vezető egyenes útra. A kísérletezésekből lassan kibontakozik az új, az alapkészségek fejlesztését leghatékonyabban elősegítő, a társadalom követelményeit messzemenően kielégítő modern nyelvoktatás.

MIHÁLY ENDRE

általános iskolai tanár, Szeged

A aktív módszerrel vezetett munkafüzetek jelentősége az oktatási folyamatban

A modern elveknek megfelelően az oktatási folyamatban tervszerű tudatosságot követel meg a módszerek alkalmazása és a szemléltető eszközök használata. A megszokásból alkalmazott és tradicionált, meg nem indokolt eljárások fokozatosan háttérbe szorulnak. Minden, amit a cél eléréseért — a dialektikus materialista világnézetű ember kialakításaért — teszünk, eszköz, de nem mindegy, hogy *mikor, hogyan és miért* használjuk fel azokat. Talán éppen ezeknek a felismerése emeli a *tudatosan és tervszerűen* használt legegyszerűbb eszközök jelentőségét is fontos didaktikai tényezővé.

A fenti elvek és szempontok alapján, már évek óta törekszem arra, hogy egy olyan didaktikai eszköznek, mint a munkafüzet, megadjam illetve növeljem tartalmi jelentőségét az oktatási folyamatban. Ehhez a kísérletezéshez hozzásegített a Szegedi Tanárképző Főiskola Gyakorló Iskolájában *Jósa Zoltánnak* ezen a területen már elért eredménye.

Ismeretes előttünk a *munkafüzetek* sok évtizede betöltött jelentősége — a tanár írt, rajzolt a táblára, a tanulók lemásolták, ezen keresztül több oldalúan elmélyültek ismereteik. — A korszerű oktatási folyamatban lényegesen megváltozott a tábla-